

Hva lærer fremtidige psykologer og blivende psykologspesialister om kultur- og migrasjonspsykologi?

**På vegne av styret ved Forening for Interkulturell Psykologi (FIP)
Emine Kale & Tonje Holt -(2011)**

Bakgrunn

På bakgrunn av både egne erfaringer som psykologer i forskjellige praksisfelt og tilbakemeldinger vi får fra klienter mener vi at blivende psykologer forberedes for dårlig til å arbeide med et stort etnisk og kulturelt mangfold i dagens samfunn. Befolkningen i dagens Norge har en annen etnografisk/ demografisk fordeling sammenlignet med et par tiår tilbake, selv om dette er mest merkbart i de store byene. I hovedstaden har en fjerdedel av alle innbyggerne en annen etnisk/kulturell bakgrunn enn norsk, og befolkningen har bakgrunn fra over 200 forskjellige land i verden. Vi er bekymret for at universitetene ikke er bevisste hva dette mangfoldet bærer med seg av ansvar, og at de overlater til studentene på eget initiativ å tilegne seg ”flerkulturell kompetanse” i møte med en sammensatt klinisk virkelighet, og ved selv å måtte prøve og feile i praksisfeltet.

Kunnskapsgrunnlaget i faget vårt er basert på vestlige kulturelle verdier. Vi mener at en flerkulturell kompetanse bør starte med refleksjoner rundt hvilken betydning dette har for våre teorier, metoder og tilnærminger. Vi mener det er viktig at en slik kompetanse inkluderer sensitivisering i forhold til hvordan kulturelle forskjeller og majoritet/minoritetsposisjoner kan farge menneskelige møter og kommunikasjonen mellom mennesker. Videre mener vi at det må legges mer vekt på de mange etiske problemstillingene som studentene kan støte på i arbeidet med klienter som kan ha et annet verdigrunnlag enn deres eget. Også kunnskap som gjør dem trygge og komfortable med bruk av tolk i kliniske samtaler og et kunnskapsgrunnlag for å kunne jobbe med traumatiserte flyktninger bør inngå i en slik klinisk og kultursensitiv kompetanse. Det bør også legges opp til drøfting rundt hvorvidt psykologiske fenomener herunder psykiske lidelser og hvordan disse kommer til uttrykk er universelle, og eventuelt hvordan

psykiske lidelser manifesteres på ulike måter i ulike kulturer. Problemstillinger relatert til testbruk og utredningsverktøy overfor klienter som ikke har vestlig bakgrunn bør også drøftes og arbeides med i profesjonsutdanningen. Det bør være en selvfølge at den sosialpsykologiske kunnskapen om blant annet stigmatisering, minoritets/majoritetsposisjoner, og egne holdninger til det å jobbe med folk som har annen kulturell bakgrunn inngår i en slik sensitivisering.

En ekstern evaluering fra 2005 av profesjonsstudiet i psykologi ved universitetet i Oslo konkluderte blant annet med at kulturellete temaer burde bli bedre implementert i utdanningen (Hwang, 2005). Medlemmer av Foreningen for Interkulturell Psykologi (FIP) har i løpet av våren/høsten 2010, gjennomført en avgrenset kartlegging for å danne et grovt bilde av om kultur og migrasjonsrelaterte temaer dekkes som undervisningsemner ved de ulike profesjonsutdanningene i Norge, henholdsvis ved Universitet i Bergen, Universitet i Oslo, Universitet i Tromsø og NTNU.

Kartlegging og metode

Hovedspørsmålet var om profesjonsutdanningene i psykologi ved universitetene i Norge har undervisning om interkulturelle /kulturpsykologiske temaer som har relevans for den psykologfaglige praksisen. Vi konsentrerte oss om den obligatoriske delen av profesjonsutdanningen samt noen av de valgfrie fordypnings- og kliniske kursene. Det finnes en del emner innenfor bachelor- og masterutdanningene ved alle universitetene som omhandler disse temaene, for eksempel et eget masterprogram i Kultur, psykologi og samfunnspsykologi ved NTNU, og Kultur og samfunnspsykologi ved UIO. Men i vår undersøkelse, der hensikten var å se hvilken forberedelse psykologene får på dette område, var det naturlig nok kun profesjonsutdanningen som var i fokus. Vi har også lett etter opplæring i tolkebruk.

Vi undersøkte profesjonsutdanningene ved å gjennomgå de aktuelle websidene om programmene og ved å snakke med kontaktpersoner per telefon ved de ulike profesjonsutdanningene. Spørsmålene som ble stilt var følgende: ”Er det noe undervisning om interkulturelle /kulturpsykologiske temaer som har relevans for videre

psykologfaglig praksis ved deres profesjonsutdanning? Er undervisningen eventuelt obligatorisk, og i hvilken kontekst undervises det (for eksempel hvor mange timer, når i studiet, hvem som undervises, finnes det egne kurs eller er temaene implementert i andre fagområder?) Det ble også stilt et tilleggsspørsmål om undervisning i tolkebruk.

Funn

Gjennomgangen viser at profesjonsutdanningene i Tromsø og Bergen kommer best ut, mens profesjonsutdanningene i Oslo og Trondheim kommer dårligst ut når det gjelder å opplære alle studentene i kultur- og migrasjonsspesifikke temaer. Ved alle profesjonsutdanningene undervises det imidlertid i sosialpsykologi, og i dette emnet ligger noe opplæring om temaene fordommer, minoritet/majoritet og holdninger. Disse kursene omhandler imidlertid generelle temaer i sosialpsykologi uten at temaene fremgår som forankret i eller med direkte implikasjoner for praksisfeltet. Under følger en kort gjennomgang av de obligatoriske kursene som profesjonsutdanningene tilbyr.

Universitetet i Bergen (<http://www.uib.no/studieprogram/PRPSYK#oppbygning>)

Ved universitetet i Bergen arrangeres et obligatorisk kurs ved profesjonsutdanningen som omhandler kulturpsykologi. Kurset heter ”Samfunn og kultur” (PSYK354). Kursets mål beskrives som ”å gi en kort innføring i kulturen sin verdi for psykologi, både i forhold til sitt filosofiske, teoretiske og metodiske grunnlag, samt praksis og bruk i å forstå samfunnsmessige problem.” I beskrivelsen av kurset står det at ”Studentene skal kjenne til relevansen av et kulturperspektiv for å kunne løse flerkulturelle samfunnsmessige problem som helse og utdanning, innvandrere, etniske minoriteter og ulandsproblem som fattigdom, overbefolkning, gatebarn og etniske relasjoner og konflikter”. Kurset omhandler følgende hovedområder: -Hvorfor og hvordan kultur skal tilpasses i psykologien, -kulturbegrepet, absolutisme, relativisme og universalisme, innenfra og utenfra perspektiv, -psykologisk antropologi, etnopsykologi, kulturpsykologi og krysskulturell psykologi, -vanlige metoder innen feltet, -bruk av metodene for å analysere sentrale temaområde i tradisjonell psykologi (bl.a. emosjoner, identitet, akkulturasjon, og

konformitet). I tillegg tilbyr UIB et valgfritt kurs for profesjonsstudentene, nemlig ”fordypningskurs i kultur og psykopatologi: mental helse i et krysskulturelt perspektiv” (PSYK302G). Leder for kurset opplyser om at det undervises litt om tolkebruk på kurset. Det ble for øvrig opplyst om at det ikke er noen obligatoriske kurs eller opplæring om tolkebruk, og at temaet heller ikke blir inkludert i andre obligatoriske emner eller fag. Det faglige innholdet i profesjonsutdanningen ved UiB er under revidering, og endringer kan skje i nær fremtid.

Profesjonsutdanningen i Tromsø

http://www2.uit.no/ikbViewer/page/studiesokere/studietilbud/studieprogram?studieprogram=&ar=2010&p_d_i=47400&p_d_c=&p_d_v=168223&semester=H&document_id=168223

Ved universitetet i Tromsø finnes det et obligatorisk kurs for alle profesjonsstudentene som heter ”Kulturell psykologi” (PSY 2581). Dette kurset har eksistert i flere år. I kursbeskrivelsen heter det: ”Første læringsmål er introduksjon av kulturell mangfold i kliniske fag og i tillegg å forberede studenter for behandling av pasienter fra andre kulturer. Undervisningen er et pensumfokusert leseseminar. Emnets innhold er basert på pensum fra medisinsk antropologi, med kapitler om kulturelle fenomener, diett og nutrisjon, "caring and curing", lege-pasient interaksjonen, kjønn og reproduksjon, kultur og farmakologi, ritualer til "misfortune", krysskulturellpsykiatri, kulturelle sider av stress og kulturelle sider i epidemiologi.”

Det undervises ikke om tolkebruk ved profesjonsutdanningen. Temaet er heller ikke integrert i andre emner.

Profesjonsutdanningen i Oslo <http://www.uio.no/studier/program/psyk-prof/oppbygging/>

Det eksisterer ingen kurs som er obligatoriske og som primært omhandler kulturspesifikke temaer. Det finnes imidlertid to obligatoriske kurs som er vinklet inn mot temaet. Det ene kurset heter ”Anvendt sosialpsykologi” (PSYC4300). Det står at

emnet ”gir oversikt over de viktigste sosialkognitive modellene og sentrale begreper på emnet er makt, sosial støtte og påvirkning, deskriptive og injunktive normer, konformitet og lydighet, sosial identitet, stigma og fordomsreduksjon, selvregulering, resultat- og mestringsforventninger, attribusjon, holdningsendring og implementeringsintensjoner”. Det står at kurset retter spesielt fokus i pensum mot immigrasjon og flerkulturelle forhold, og et av kunnskapsmålene er å lære om sosialpsykologiske teorier, modeller, begreper og empiri som er sentrale for helsereelatert atferdsforskning og immigrasjon.” Det andre kurset heter ”Perspektiver på psykologien” (PSYC3204). Her beskrives målsettingen som å bidra til en bevissthet om og forståelse av psykologiens grunnleggende kulturelle, historiske, vitenskapsteoretiske og verdimeslige forutsetninger. Ved profesjonsstudiet i Oslo er det også to valgfrie kliniske fordypningskurs; ”Terapi med barn og ungdom utsatt for traumer og overgrep” (PPSYC6502) og ”Psykologisk arbeid med flyktninger” (PSYC6511) som retter seg mot flyktninger og traumer. Det første handler ikke spesifikt om flyktningbarn, men studentene undervises om ulike typer traumer som barn, derunder flyktningbarn, kan ha, og om behandling av traumene. I det andre kurset siktes det på å gi kunnskap om flyktningssituasjonen i verden, og hva flukt og overgrep innebærer på individ og samfunnsnivå. Det gis innføring i menneskerettigheter og kunnskap om hvordan disse kommer til anvendelse, samt å etablere arbeidsallianse med mennesker med annen kultur bakgrunn enn en selv. Det er ikke kurs om tolkebruk i profesjonsutdanningen i Oslo generelt, men studentene som går på dette kurset får erfaring fra samtale med tolk.

Profesjonsutdanningen i Trondheim, NTNU

<http://www.ntnu.no/studier/cpsy/oppbygning>

Her finnes ingen egne kulturelterte kurs som er obligatoriske for profesjonsstudentene i psykologi. Det er heller ingen opplæring i tolkebruk og heller ingen kulturpsykologisk vinkling i opplæring av patologi, klinisk psykologi, testing og diagnostikk så langt vi har klart å fange opp. Profesjonsutdanningen ved NTNU har obligatorisk opplæring i sosialpsykologi, teori og metode, men dette er ikke vinklet inn mot kultur og migrasjon.

Spesialistutdanningene ved NPF

Det er lagt noen føringer for at kulturperspektivet skal tas med i løpet av de fire ukene som psykologene gjennomgår fellesprogrammet i spesialiseringen (tidligere innføringsprogrammet). Programmet for disse fire ukene er imidlertid satt sammen av koordinatoren som leder programmet, og det er opp til den respektive koordinatoren hvor mye temaene skal vektlegges. I den videre spesialistutdanningen er det ikke lagt noen føringer for ivaretagelse av kulturperspektivet.

Oppsummering/ konklusjon og veien videre

En kort kartlegging av undervisningen ved de ulike psykologiske profesjonsutdanningene i Norge (henholdsvis Bergen, Oslo, Tromsø og Trondheim) viser at temaområdene kultur og migrasjon dekkes på en sprikende og ofte langt fra tilstrekkelig måte. Gjennomgangen viser at profesjonsutdanningene i Tromsø og Bergen kommer best ut, mens profesjonsutdanningene i Oslo og Trondheim kommer dårligst ut hva gjelder å gi kunnskap til studentene om disse temaene. Ved alle universitetene tilbys det imidlertid valgfrie kurs som omfatter temaene, men disse kursene er ikke obligatoriske. Ingen av universitetene tilbyr obligatorisk opplæring eller kursing i tolkebruk og/eller interkulturell kommunikasjon.

Når studentene etter endt 6 års utdanning i psykologi ikke bærer med seg det som etter vår mening er helt nødvendig for å møte en flerkulturell klinisk hverdag, er dette oppsiktsvekkende. I dagens samfunn møter psykologene et annet flerkulturelt mangfold enn de gjorde tidligere. Psykologer plikter i sitt kliniske virke å kommunisere med alle, og det inkluderer ofte en hverdag hvor de må forholde seg til problemstillinger i møte med en heterogen befolkning. Det hviler et ansvar på utdanningsinstitusjonene for å legge forholdene til rette for at blivende psykologer har et reflektert forhold til, og har et minimum av kunnskapsnivå, om disse problemstillingene. Til tross for dette kan det virke som om utdanningsinstitusjonene ikke har klart å utvikle seg i takt med samfunnets utvikling, og ikke i tilstrekkelig grad tatt utfordringen med henblikk på kompetanseheving på dette viktige området. Det er helt nødvendig, både for det norske

samfunnet generelt, og for den individuelle psykolog spesielt, at det innføres mer obligatorisk undervisning i kulturell/interkulturell psykologi både i grunntutdanningen av psykologer og i spesialistutdanningene.

Veien videre

Det ville vært av interesse å undersøke både erfarne og nyutdannede psykologer samt viderekommende studenters egne opplevelse av sin kunnskap når det gjelder psykologisk arbeid med klienter med en annen kulturell bakgrunn enn deres egen. FIP vil følge opp dette også ved å ta direkte kontakt også med programrådene og ledelsen ved de ulike profesjonsprogrammene.

FIP har siden etablering 2007 jobbet aktivt i forhold til NPF og fagmiljøer for større bevissthet rundt kulturpsykologiske temaer både i faget og i fagpolitiske spørsmål. Et resultat av samarbeidet med NPF var å bli tatt opp som en faglig forening under NPF på landsmøte 2010. Et annet var å få gehør for innspillene til foreningens prinsippprogram som ble vedtatt på samme landsmøte. FIP ønsker også å være en sentral bidragsyter med henblikk på innspill til fellesutdanningen ved NPF når denne skal gjennomgås i nær fremtid.

Styret ved FIP mener at det er viktig med tydeligere retningslinjer og føringer rundt dette temaområdet enn det er per i dag. Vi har tatt initiativ til en dialog med NPF om dette. I samarbeid med seniorrådgiver Tove Beate Pedersen ved Foreningen ble det satt fokus på dette i et møte med utdanningsavdelingen. Dette er et tema de gjerne ønsker skal gis plass til.

Selv om vi møter både vilje og positivt innstilling til forslagene vi kommer med når tema tas opp i forskjellige fora, mener vi at det er store mangler både ved profesjonsutdanningen og spesialistutdanningen for psykologer. Vårt mål med denne kronikken i tidsskriftet er å invitere til diskusjon rundt tema som forhåpentligvis vil føre til større bevisstgjøring og kritisk tenkning om innholdet i profesjonsutdanningen.

Referanser

Berre, I., Dæhli, T. W., & Nordløkken, A. (2010). Hva lærer fremtidige leger om migrasjon og helse? – En kartlegging av medisinstudiet i Oslo.

Hwang, P (2005) Utvärdering av professionsutbildningen i psykologi (Oslo). Universitetet i Oslo, Psykologisk institutt.